

DATASTRUCTUREN BACHELOR INFORMATICA

NAJAAR **2013**

Dr. D.P. Huijsmans

Liacs, Universiteit Leiden

College 1 4 sept 2013

1

OPZET COLLEGE DATASTRUCTUREN

- Hoorcollege: woe 11:15-13:00 uur zaal 174
 - Docent:
 - Dr. D.P. (Nies) Huijsmans kamer 152 huijsman@liacs.nl tel:7052
- Werkcollege: woe 13:45-15:30 174 of computerzalen
- Sommen en 5 progr. opdrachten
 - Assistenten:
 - Jan van Rijn, kamer 106 , janvanrijn@gmail.com
 - [Bart Hijmans, barthijmans@gmail.com](mailto:barthijmans@gmail.com)
 - [Duncan Rozemond, d.rozemon@gmail.com](mailto:d.rozemon@gmail.com)
 - Benjamin v/d Burg, benjaminvdb@gmail.com
 - Jan-Paul van Osta, jpvo91@hotmail.com
 - Website: <http://www.liacs.nl/~jvrijn/ds2013>
- Beoordeling:
 - Schriftelijk tentamen vr 9 jan 14-17 uur voldoende als cijfer ≥ 5.5
 - Alle 5 Opdrachten pract. cijfer voldoende als ≥ 5.5 (duo's)
 - Eindcijfer: cijfers tentamen en practicum wegen even zwaar, moeten elk apart voldoende zijn.

BOEK EN SHEETS

- Aanbevolen boek bij college:
- 3e of 4e druk
- Data Structures and Algorithms in C++
- Adam Drozdek
- Uitgever: Thomson
- College gebruikt ook: Data Structures with Abstract Data Types and Pascal van Stubbs en Webre (helaas geen recente edities);
- Data Structures and Other Objects using C++ van Main en Savitch 4e druk
- Sheets: komen op website en deel (ADT specificaties en implementaties) wordt uitgedeeld.

GEGEVENS VERWERKEN EN DATASTRUCTUREN

- Gegevensverwerking:
 - Invoerdata -> bewerking -> uitvoerdata
 - Hoe structureren we data met het oog op bewerkingen zodanig dat:
 - er efficiënt met de geheugenruimte wordt omgegaan (minimaal bij voorkeur)
 - er zo weinig mogelijke tijd verstrijkt (complexiteit)
 - terwijl bewerkingen slim zijn georganiseerd (algoritme)
 - zo weinig mogelijk kans op fouten
 - zo overzichtelijk mogelijk gewerkt wordt
 - zo herbruikbaar mogelijk gewerkt wordt
 - modulair, hiërarchisch

WAT KAN ER IN ESSENTIE IN EEN COMPUTER WORDEN OPGESLAGEN?

- In essentie is een computer een geordende rij **bytes**, elk apart adresseerbaar (adres), elk met een bepaald bitpatroon (waarde)
- Daarbovenop bouwt informatica laag voor laag meer bruikbare elementen op:
 - Een stel opeenvolgende bytes vormt een **elementair datatype** b.v. 1 byte/karakter, 8 bytes/floating point
 - Het elementair datatype kan een waarde (**value**) bevatten die bij een machinecode instructie als invoer gebruikt wordt
 - Het elementair datatype kan een (door)verwijzing (**pointer**) bevatten naar een beginadres van een of ander datatype

BAKJES MET WAARDES EN VERWIJZINGEN

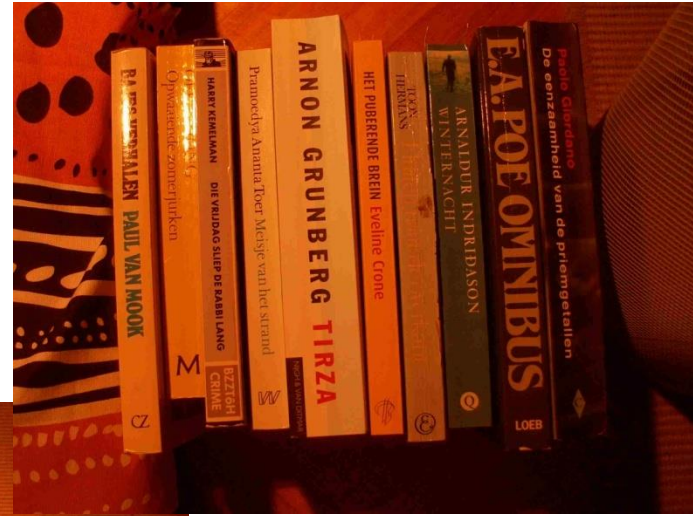
WAT KUNNEN WE DAARMEE?

- Values en pointers plus de machinecode bewerkingen die we daarmee kunnen doen vormen de basis van ons denken over te automatiseren informatieverwerkingsystemen
- De bewerkingen en de volgorde waarin die plaatsvinden worden vooral bekeken vanuit **algoritmiëk** en **complexiteit**
- De in- en uitvoerwaardes en pointers en de wijze waarop die intern gestructureerd zijn worden vooral bekeken vanuit **datastructuren**
- In feite zijn ze nauwelijks los van elkaar te zien

RELATIES

verzameling

Lineaire Lijst

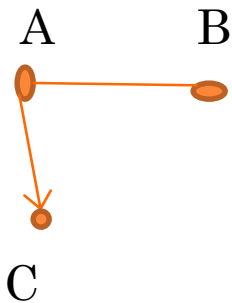
Binaire Boom

VOORBEELDEN VAN STRUCTUREN (SAMENHANG: RELATIE)

- Verzameling (set): relaties als identiek/verschillend; groter/kleiner; eerder/later; dichterbij/verderaf; links/rechts van; boven/onder
- Lijst (lineair): eerste/laatste; ordening (voor/na)
- Boom: knopen en bogen (nodes and edges) n knopen verbonden met $[0..n-1]$ edges
- Graaf: n knopen en $[0..n \times n]$ bogen

MEEST ALGEMEEN DENKMODEL VOOR BAKJES MET WAARDES EN POINTERS

- Stel er zijn N bakjes die elk een bepaalde relatie tot de andere bakjes kunnen hebben; een structuur die alle mogelijke relaties tussen N items onderling altijd kan weergeven is de graaf die met de N items als knopen en $N \times N$ verbindingen als relaties de samenhang weergeeft in b.v. een 2D $N \times N$ verbindingsmatrix

	A	B	C
A	0	1	1
B	1	0	0
C	0	0	0

GRAFEN EN BOMEN: N^2 OF $\log N$

- Grafen zijn de meest algemene manier om over algoritmische datastructuren na te denken, maar brengen een N^2 complexiteit met zich mee
- Omdat een voorziening voor elk van de mogelijke verbanden tussen N items meestal overdreven veel is, kan in bepaalde gevallen bij schaars gevulde verbindingsmatrices volstaan worden met een boomstructuur die meer een $\log N$ complexiteit met zich mee brengt

NADENKEN OVER DE ROL VAN DATA BIJ GEAUTOMATISEERDE GEGEVENSVERWERKING

- Probeer zo veel mogelijk te abstraheren van de computer implementatie
 - Hoe zou je het b.v. uitvoeren met pen en papier
 - Hoe zou je er b.v. naar een medestudent toe een opdracht voor formuleren
- Afschermen van details op lager niveau
 - Alleen die informatie zichtbaar maken die op hoger niveau nodig is voor gebruik (invoer eisen, uitvoer verwachtingen)
- Hierarchische opdeling van bewerkingsniveaus
 - Modules
 - functies

ABSTRACT DATA TYPE (ADT)

- Capsule van gestructureerde data samen met de functies die het voor een bepaald bewerkingsdoel geschikt maken

Wat is het doel van een logisch onderdeel; wat is er nodig om het in werking te zetten en wat kan men als uitvoer verwachten

- Object Georiënteerd programmeren (OOP)
 - Classe in C++ (practicum bij dit college)

SORTEER VOORBEELD

- Functie die, gegeven een ongesorteerde rij invoerwaarden, als uitvoer dezelfde rij maar dan gesorteerd aflevert
- Nodig voor buitenstaander:
 - Naam van deze sorteer functie
 - Een te sorteren rij invoer gegevens
 - Welk elementair datatype
 - Als uitvoer dezelfde rij maar nu gesorteerd
 - (mogelijk ook: welke sorteervolgorde)

MANUELE IMPLEMENTATIE

- Persoon1 die kan sorteren
- Persoon2 die stapel briefjes met elk een naam heeft
- Persoon2 die persoon1 opdraagt om de stapel naambriefjes gesorteerd terug te geven
 - Persoon2 hoeft niets te weten van de manier waarop persoon1 het sorteren uitvoert; hij kan achteraf wel controleren of de afgeleverde stapel briefjes goed gesorteerd is.
 - Persoon1 kan de briefjes sorteren m.b.v. enkele stapels of op rij gelegde briefjes; deze details zijn alleen intern (voor hem) relevant

COMPUTER IMPLEMENTATIE

SORTEERFUNCTIE

- Naar buiten toe zelfde specificatie als bij manuele implementatie:
 - $A = \text{Sort}(A)$ of $A = \text{Sort}(A, CS)$ $CS = \text{collating sequence}$

Intern moeten alle details van de gebruikte datastructuur, het afchecken van randvoorwaarden en het algoritme om m.b.v. machine instructies de sorteerstappen uit te voeren uitgeschreven zijn; hiervoor wordt weer zoveel mogelijk met onderling afgeschermd (deel) datastructuren en functies gewerkt.

COMPLEXITEIT $O(N)$, $O(N^2)$, $O(\log N)$, $O(1)$ ETC.

- Een van de hoofddoelen van een informatica toepassing is het in de hand houden van de complexiteit van een gegevensverwerking
- Complexiteit: afhankelijkheid aantal gebruikte bewerkingen als functie van het aantal invoer gegevens (N)
- Zo is voor ongesorteerde items de complexiteit vaak minstens $O(N)$ of $O(N^2)$
- Voor gesorteerde items kan de complexiteit vaak beperkt worden tot $O(\log N)$ of $O(N \log N)$
- De volgende tabel laat duidelijk zien hoe complexiteit doorwerkt op de benodigde rekentijd (die we minimaal willen houden)

N in min	N msecs	N ²	N ² in dagen	logN msec
	1	1		0
	2	4		1
	4	16		2
	8	64		3
	16	256		4
	32	1K		5
	64	4K		6
	128	16K		7
	256	64K	~1 min	8
	512	256K		9
~ 1 sec	1K	1M	~17 min	10
	2K	4M		11
	4K	16M		12
	8K	64M		13
	16K	256M		14
	32K	1G	11.5 dagen	15
~ 1 min	64K	4G		16
	128K	16G		17
	256K	64G		18
	512K	256G		19
~ 17 min	1M	1T	31.7 jaar	20

SORTERING EN COMPLEXITEIT

- In het vak Complexiteit wordt nader ingegaan op hoe het aantal bewerkingen afhangt van het algoritme, de datastructuur en het aantal items N
- In dit college zullen we vooral kijken naar die datastructuren die qua **adresseer complexiteit** een $O(\log N)$ of $O(1)$ gebruik mogelijk maken
- Bij gesorteerde data items is vaak een $O(\log N)$ complexiteit mogelijk vandaar onze speciale aandacht bij datastructuren voor **sorteren, gesorteerd houden** en bewerkingen op **gesorteerd gehouden data items**
- Met **hash** technieken kan $O(1)$ bereikt worden

VOORBEELD TOEPASSINGEN

- Tijdens dit college zullen we o.a. kijken naar geschikte datastructuren voor:
 - Spellen: dam, schaak, triomino, catan
 - Beeld en videobewerking
 - Historische data: temporele data
 - Geografische data
 - Spatio-temporele data

RUIMTE BESPARING

EXPLICIET/IMPLICIET

- Een belangrijk aspect van de organisatie van het beperkte computergeheugen is:
 - Welke datastructuur gebruikt zo weinig mogelijk geheugenruimte?
 - Vaak kan op veel informatieopslag bespaard worden door data waarden niet **expliciet** op te slaan, maar **impliciet** beschikbaar te maken
 - Impliciet wil zeggen dat in het algoritme door variatie in b.v. tellers de benodigde waarden gegenereerd worden wanneer nodig
 - Voorbeeld: de pixels van een digitale foto hebben zowel een 2D plaatscoördinaat als helderheidswaarde(s); van alle plaatscoördinaten wordt echter alleen het aantal rijen en kolommen opgeslagen; alleen de helderheden worden per pixel expliciet in bytes opgeborgen

IMPLICIETE/EXPLICIETE DATA OPSLAG

- De verwevenheid van datastructuren en algoritmes is heel sterk als sprake is van impliciete data:
 - Tijdens de werking van het algoritme, b.v. in do loops via tellers, worden benodigde data waarden lokaal gegenereerd
 - Zonder het algoritme is niet eens duidelijk dat andere data dan die welke expliciet opgeslagen is, een rol spelen
 - Reden te meer om een datastructuur en het erop werkende algoritme bij elkaar te houden in een ADT

VEILIGHEID AFSCHERMING

- Extra reden voor inkapselen is veiligheid
- Verbergen implementatie details
toegangsregeling b.v.
- Verwerken wachtwoorden etc.

INZICHTELIJKHEID EENVOUD

- Loont minimaliseren ruimte/tijdgebruik?
- Complexe datastructuur
- Complex algoritme
- Correctheid?

- Eenvoud
- KIS
- Sneller geprogrammeerd
- Sneller correct
- Ruimte en/of tijd vaak geen struikelblok

EEN EERSTE ADT: DE STAPEL

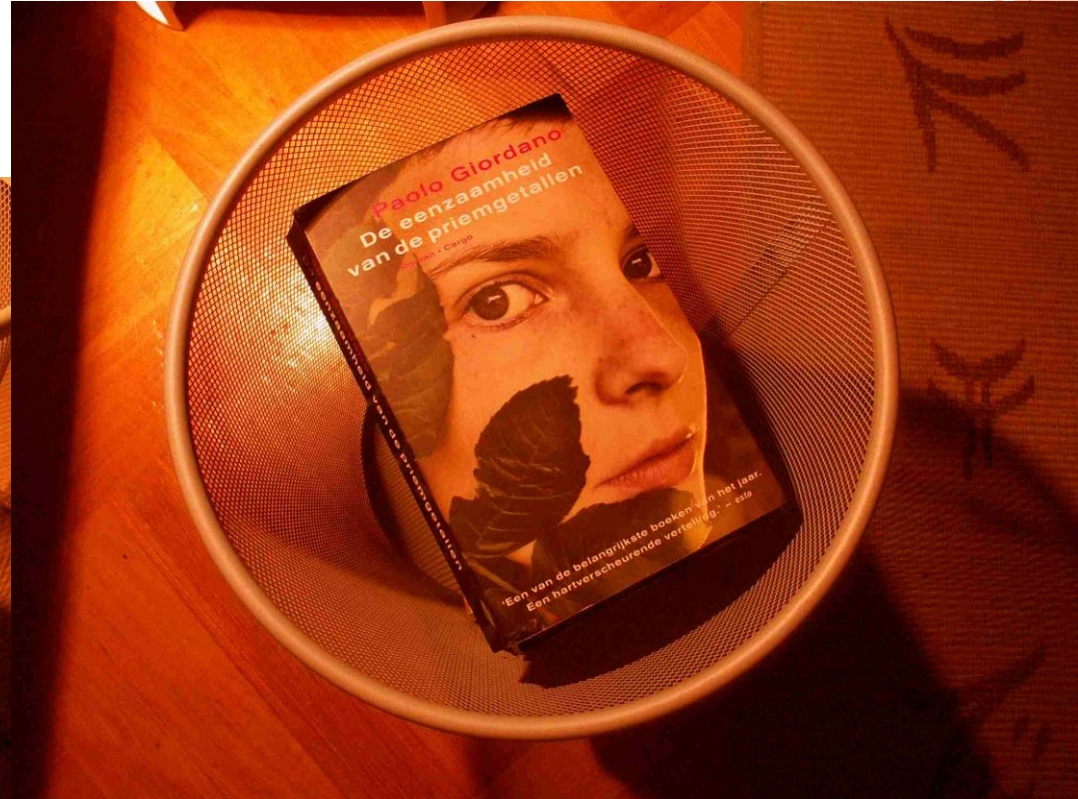
- Kenmerken van een Stapel (stack):
 - Alleen bovenste zichtbaar (top of stack)
 - Bovenste kan eraf genomen worden (pop stack)
 - Nieuw element kan bovenaan toegevoegd worden (push stack)

Randvoorwaarden:

kan leeg zijn (IsEmpty Y/N)

(kan ook vol zijn, maar Drozdek houdt daar even geen rekening mee)

STAPEL (STACK)

STAPEL (STACK)

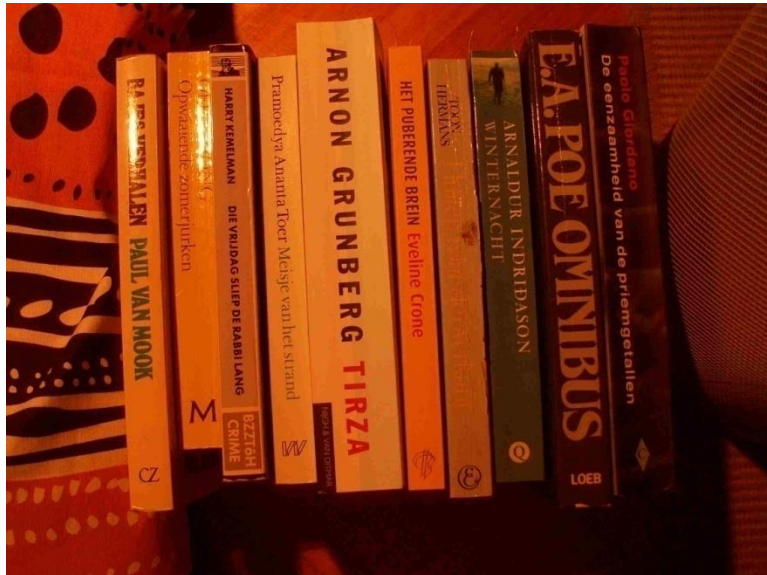
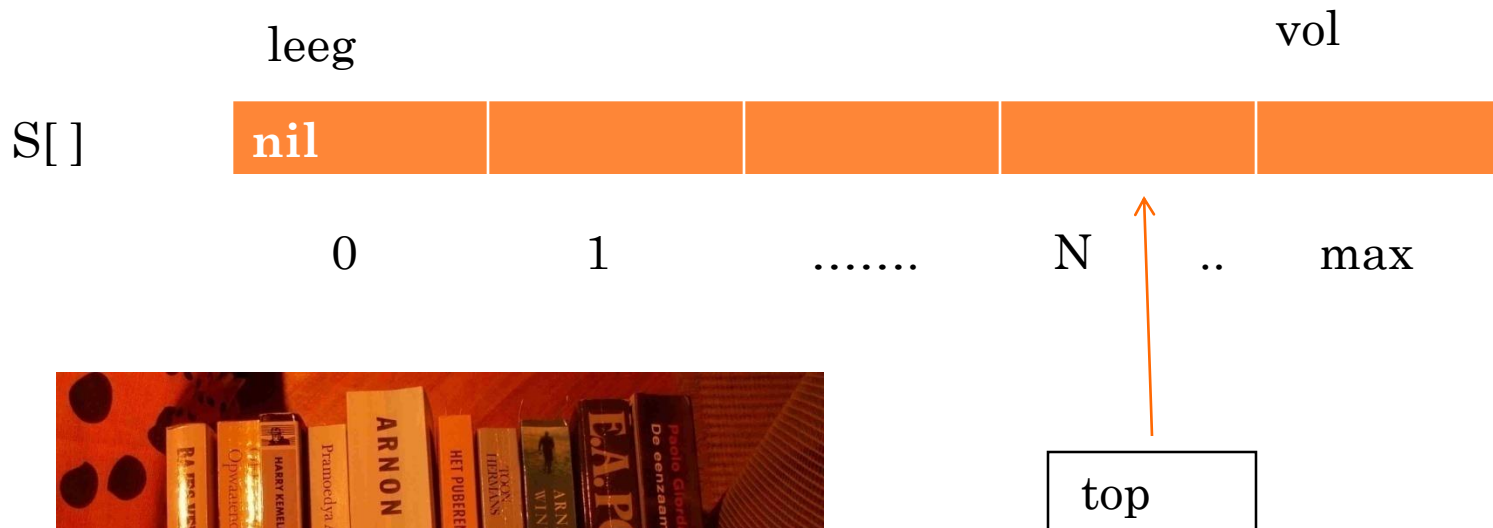
- Rij data elementen (STACK):
 - met bovenste waarde is top of stack (TOS) en
 - communicatie element (COMVAL):
- Waarvan alleen bovenste eraf gehaald kan worden (POP TOS -> COMVAL)
- Waaraan communicatie element bovenop toegevoegd kan worden (PUSH: COMVAL -> TOS)
- Kan leeg zijn (EMPTY: Y staat voor Stack leeg)
- Kan vol zijn (FULL: Y staat voor Stack vol)
- Inherente tijdsvolgorde (LIFO)
- Mogelijke extra voorziening:
- Waarvan alleen bovenste te zien is (TOS -> COMVAL zonder POP)

ADT STACK

- Datastructuur: Lineaire lijst
- Pointer naar laatst toegevoegde (en nog op stack)
- Interne Teller voor aantal op stack (NOS waarde)
- Functie die test op leeg -> geeft Y/N boolean terug
- Functie die test op vol -> geeft Y/N terug
- Functie die COMVAL toevoegt: PUSH(COMVAL)
- Functie die terugkeert met TOS: COMVAL=POP
- Functie voor creatie en annihilatie stack structuur
- Eventueel nog:
 - Functienaam voor doorgave TOS waarde COMVAL=TOS

STACK: LINEAIRE LIJST IMPLEMENTATIE

- Zie los uitgedeelde pseudocode

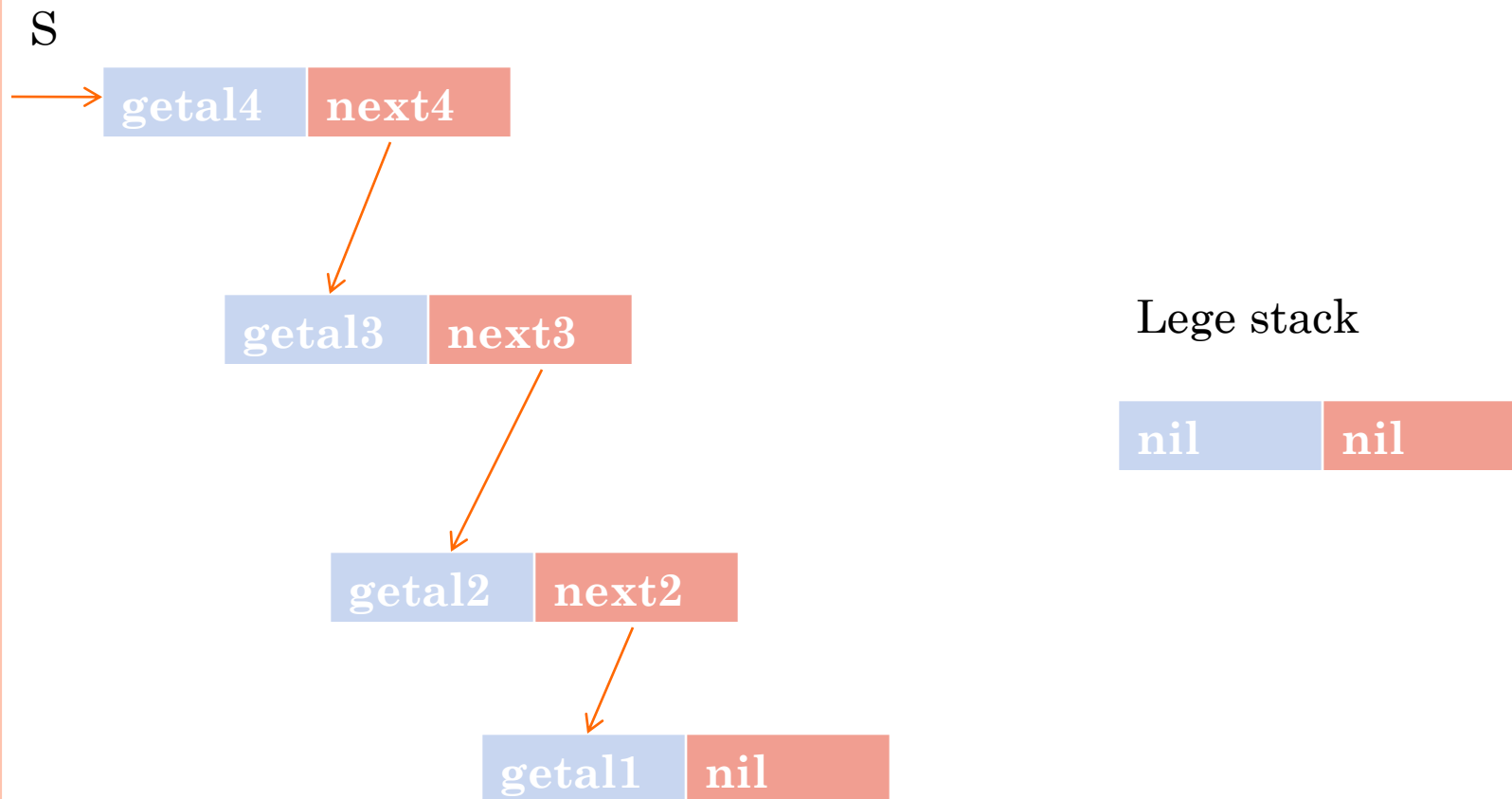

GEBRUIK VAN STACK IN PROGRAMMA

- Pop en Push gaan ervan uit dat er een element bij kan resp. af kan
- Wat gebeurt er als stack vol resp stack leeg?
- Oplossing1:
- Voorkom deze situaties door test vooraf :
 - If (Empty(S)=N) Pop(Stack,element) else?
 - If (Full(S)=N) Push(Stack,element) else?
- Reageer door test achteraf:
 - Aan pop en push procedure boolean return waarde toevoegen, testen na gebruik en goed reageren
 - OS kan programma dan al afgebroken hebben

STACK: LINKED LIST IMPLEMENTATIE

- Zie los uitgedeelde pseudocode

LIFO:

DATA ELEMENTEN MET TIJDSTEMPEL

- Losse verzameling dataobjecten met elk een tijdstempel
- Pop: steeds dataobject uit verzameling met recentste tijdstempel teruggeven
- Push: opslaan dataobject in verzameling met huidig tijdstempel

TOEPASSINGEN STACK

- - omkeren volgorde
- - editten commandline
- - sorteren met 2 of 3 stacks
- - rekenen met polish notation
- - checken geneste haakjes
- - doorgave functie parameters (recursief)
- - oneerlijke rij LIFO (voordring rij)

GEBRUIK VAN DE STAPEL OM VOLGORDE OM TE KEREN (CHECK OP PALINDROOM)

- Met behulp van de stapel functies kunnen we een 1 niveau hogere ADT definiëren die een stapel en bijbehorende functies gebruikt om een reeks apart ingevoerde karakters qua volgorde om te keren bij uitvoer:
- Gebruik de stapel om karakter voor karakter op de stapel te pushen tot laatste (eind-regel) karakter ingevoerd;
- Haal tot de stapel leeg is, steeds een karakter van de stapel (pop stack) en voer die uit.

GEBRUIK VAN EEN STAPEL OM EEN COMMANDLINE TE EDITTEN

- Stel dat we voor het editten van een commandline instructie de backspace (voorgesteld als *) hebben om een voorgaand karakter ongedaan te maken
 - We maken m.b.v. een stapel een commandline-edit ADT werkend op losse karakters die:
 - Zolang er geen eind-regel karakter (einde invoer) komt:
 - als invoer karakter * is 1 karakter “poppen” van stack, anders invoer karakter “pushen” op stack
- Vervolgens: invoer 1 voor 1 karakter van stack “poppen” en commando-regel opbouwen tot stack leeg
- Command-line ter executie aan OS aanbieden

b.v. in: `grep feee*st tekk*st.lst -> tsl.tsket tseef perg`
uit: `grep feest tekst.lst -> OS`

HOEVEEL STAPELS NODIG OM TE SORTEREN?

- 5 minuten bedenktijd:
- Werk op papier een sorteer ADT uit die, met behulp van zo weinig mogelijk stapel ADTs, een invoer van losse integers gesorteerd uitvoert (elke stapel heeft 1 I/O-veld)